

УДК 349.3

<https://doi.org/10.34142/23121661.2025.41.33>

orcid.org/0000-0002-7773-0402

© Ждан М.Д., 2025

М.Д. ЖДАН

ЩОДО ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

M. Zhdan

ON THE TRANSFORMATION OF SOCIAL PROTECTION IN THE CONDITIONS OF UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION

Анотація. Стаття присвячена одному із найважливіших питань сьогодення як для більшості розвинутих країн світу, так і для України, зокрема, це питання соціального захисту населення. З початку пандемія Covid-19, а зараз повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, яке триває майже три роки, не дають можливості в повній мірі реалізувати населенню держави право на соціальний захист. Зокрема мова йде про соціальний захист тих категорій осіб, які зараз, в умовах повномасштабного вторгнення в Україну безпосередньо протидіють агресору, захищаючи її кордони та відстоюючи її безпеку – про військовослужбовців та працівників Служби безпеки України.

В статті зроблено акцент на те, що впровадження в життя ефективних механізмів та належного функціонування системи соціального захисту в Україні неможливе без інтеграції та дотримання міжнародних стандартів, які забезпечують її стійкість та відповідність міжнародним вимогам, але й наголошується на тому, що не потрібно втрачати свою ідентичність.

Аналіз міжнародних актів, а також регіональних актів, прийнятих у рамках Ради Європи та Європейського Союзу з питань соціального захисту, дає можливість стверджувати, що міжнародні стандарти у сфері соціального захисту всебічно охоплюють соціальні ризики, які передують виникненню права на соціальний захист, а також закріплюють доступність соціальних виплат, які охоплені системою соціального захисту без дискримінації та з урахуванням конкретних потреб людини і громадянина.

Проведене дослідження дає нам підстави стверджувати, що держава Україна знаходиться на вірному шляху щодо трансформації соціального захисту населення України, і, зокрема, військовослужбовців та працівників Служби безпеки України, які захищають суверенітет і незалежність нашої держави.

Ключові слова: соціальний захист, євроінтеграція, трансформація, адаптація, законодавство ЄС, міжнародні соціальні стандарти, соціальні гарантії, пенсійне забезпечення, військовослужбовці, працівники, соціально-економічні заходи.

Abstract. The article is devoted to one of the most important issues of today, both for most of the developed countries of the world and for Ukraine, in particular, this is the issue of social protection of the population. Since the beginning of the Covid-19 pandemic, and now the full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine, which has lasted for almost three years, has prevented the state's population from fully realizing their right to social protection. In particular, we are talking about the social protection of those categories of persons who are currently, in the conditions of a full-scale invasion of Ukraine, directly opposing the aggressor, protecting its borders and defending its security - military personnel and employees of the Security Service of Ukraine.

The article emphasizes that the implementation of effective mechanisms and the proper functioning of the social protection system in Ukraine is impossible without integration and compliance with international standards that ensure its stability and compliance with international requirements. At the same time, it is emphasized that when adapting the legislation of Ukraine to the legislation of the EU, it is necessary to take into account the national experience in law-making activities, the traditions of Ukrainian society and apply the experience of the EU taking into account the realities of our time.

Analysis of international acts, as well as regional acts adopted within the framework of the Council of Europe and the European Union on social protection issues, makes it possible to state that international standards in the field of social protection comprehensively cover social risks that precede the emergence of the right to social protection and also establish the availability of social benefits that are covered by the social protection system without discrimination and taking into account the specific needs of a person and a citizen.

The conducted research gives us reason to assert that the state of Ukraine is on the right path in transforming the social protection of the population of Ukraine, and, in particular, of military personnel and employees of the Security Service of Ukraine, who protect the sovereignty and independence of our state.

Key words: social protection, European integration, transformation, adaptation, EU legislation, international social standards, social guarantees, pensions, military personnel, employees, socio-economic measures.

Постановка проблеми. Євроінтеграційні процеси, в яких бере участь Україна, викликають потребу у реформуванні практично усіх сфер державного та суспільного життя відповідно до положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) [1]. Однією із провідних сфер, щодо якої Європейський Союз вимагає ефективних трансформацій, є сфера соціальної політики та тісно пов'язані з нею відносини. За десять років реалізації Угоди про асоціацію, як зазначено на євроінтеграційному порталі Кабінету Міністрів України «Пульс Угоди» [2], у сфері соціальної політики та трудових відносин станом на листопад 2024 року вдалося прийняти 80% законодавчих змін, що потрібні для визнання вдалим виконання Угоди про асоціацію. Це є середнім показником серед інших сфер, у яких мають відбуватися законодавчі трансформації. Можна стверджувати, що це успіх, але на нашу думку, він пов'язаний, в першу

чергу, із суттєвими змінами в сфері трудових відносин, а не у сфері соціальної політики.

Видається, що головна перепона, котра постала перед законодавцем, полягає не у неспроможності розробити та узгодити проекти нормативно-правових актів із відповідними змінами, а у фундаментальному нерозумінні майбутнього соціального захисту, а саме, яким він повинен бути згідно із європейськими стандартами. І найперше, з чим має розібратись законодавець перед проведенням реформування у сфері соціальної політики – зі специфікою правового регулювання соціального захисту в умовах євроінтеграції, а також із його сутністю, змістом та соціально-економічними заходами у цих умовах. Зокрема мова йде про соціальний захист тих категорій осіб, які зараз, в умовах повномасштабного вторгнення в Україну безпосередньо протидіють агресору, захищаючи її кордони та відстоюючи її безпеку – про військовослужбовців та працівників Служби безпеки України. Лише через розуміння необхідності змінювати усталений погляд на соціальний захист в європейсько-центрованому вимірі Україні вдасться провести ефективні реформи у сфері соціальної політики.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сьогоднішній день питання соціального захисту населення залишається одним із найбільш актуальних в більшості розвинутих країн світу. І Україна не є виключенням. Для нашої держави одним із першочергових завдань, з початку, після пандемії Covid-19, а зараз - після повномасштабного вторгнення російської федерації, є вирішення соціальних проблем та підвищення рівня життя населення, і зокрема, військовослужбовців та працівників Служби безпеки України, які безпосередньо протидіють агресору.

Тому наразі перед нашою державою постала проблема трансформації соціального захисту. Але впровадження в життя ефективних механізмів та належного функціонування системи соціального захисту в Україні неможливе без інтеграції та дотримання міжнародних стандартів, які забезпечують її стійкість та відповідність міжнародним вимогам.

При цьому необхідно зазначити, що при адаптації законодавства України до законодавства ЄС не потрібно втрачати свою ідентичність і варто «обов'язково враховувати свій національний досвід в правотворчій діяльності, традиції українського суспільства і застосовувати досвід ЄС з урахуванням реалій нашого часу» [3].

Аналіз останніх досліджень. Вітчизняні науковці, включаючи таких вчених як І.М. Белова, Н.В. Семенишена [4], Н. Б. Болотіна [5], М. Бондар [6], Б.І. Сташків [7] та інші приділяли значну увагу питанням щодо правового регулювання соціального захисту в Україні. В свою чергу, проблемам

дотримання міжнародних стандартів права на соціальний захист в Україні приділяли увагу такі науковці, зокрема: М.М. Шумило [8], П.М. Рабінович [9], А.М. Юшко, Н.М. Швець [10] та інші. Після взяття Україною курсу на євроінтеграцію вищезазначене питання набуває надзвичайної актуальності та потребує проведення нових розвідок.

Формулювання мети статті. Метою даної наукової статті є дослідження трансформації соціального захисту в умовах євроінтеграції, а також вирішення соціальних проблем та підвищення рівня життя населення, і зокрема, військово-службовців та працівників Служби безпеки України, які безпосередньо захищають суверенітет і незалежність нашої держави.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. 17 березня 2016 року постановою №1035-VIII вітчизняний парламент затвердив «Рекомендації щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України», відповідно до пункту 3 яких зареєстрованими можуть бути виключно законопроекти, які, зокрема, відповідають «зобов'язанням у рамках Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [11].

Саме тому у статті 93 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року № 1861-VI вказано, що «кожен законопроект, проект іншого акта після його реєстрації в апараті парламенту направляється на експертизу щодо його відповідності міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції для підготовки експертного висновку» [11].

При цьому, необхідно наголосити, що процес адаптації національного законодавства України є чітко визначеним та послідовним процесом наближення національного законодавства до законодавства ЄС з дотриманням відповідних критеріїв.

Беручи до уваги вищезазначене, необхідно відмітити, що найважливішою умовою ефективності євроінтеграційних процесів є чітке дотримання та «досягнення певного рівня узгодженості українського законодавства з правовими нормами європейського законодавства. Зближення законодавства України з новітньою європейською системою права втілить мету розвитку політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в межах розвитку Євросоюзу й спрямовуватиме до поступового зростання добробуту громадян, приведенню його до межі, яка діє в державах-членах ЄС, а також створить потрібні умови для отримання Україною статусу асоційованого члена ЄС, що є її головним зовнішньополітичним напрямком у середньостроковому вимірі» [12, с. 27].

Незважаючи на тривалий період впровадження євроінтеграційних процесів, законодавці, практики та науковці акцентують увагу на необхідності загального та системного перезавантаження законодавства про працю [13].

При цьому, при адаптації законодавства України, що регламентує питання в сфері соціальної політики та трудових відносин до законодавства ЄС, варто «обов'язково враховувати свій національний досвід в правотворчій діяльності, традиції українського суспільства і застосовувати досвід ЄС з урахуванням реалій нашого часу. У процесі адаптації законодавства є необхідним: використання міжнародного досвіду в національному законодавстві, пристосування чинних норм національного законодавства до норм законодавства ЄС відповідно до взятих державою міжнародних зобов'язань, зближення із сучасною європейською правовою системою шляхом поетапної новелізації національного законодавства (вдосконалення чинного законодавства та прийняття нових нормативно-правових актів)» [3].

Зазначимо, що обрання пріоритетності євроінтеграційного вектору і налагодження багатосторонніх зв'язків пов'язано із зобов'язаннями дотримання міжнародних стандартів у всіх сферах. В цьому контексті вкрай важливо визначити міжнародні соціальні стандарти як складову національного законодавства України.

Так, наприклад, М.М. Шумило визначає міжнародні соціальні стандарти як «соціальний мінімум, що встановлений міжнародними нормативно-правовими актами та є обов'язковим для країн-підписантів, наявність якого надає можливість непрацездатним особам реалізувати свої права та свободи у повному обсязі на рівні з працездатними» [8, с. 243–244].

Натомість, А.М. Юшко та Н.М. Швець вважають, що «міжнародні соціальні стандарти є комплексом норм, що закріплені в міжнародно-правових актах та визначають гідні умови життєдіяльності людей, забезпечують розвиток особи та соціальну захищеність. Ці стандарти мають бути сприйняті законодавством кожної держави шляхом підписання та ратифікації міжнародних договорів, а надалі повинні бути розвинені та пристосовані до наявних у цій країні умов» [10, с. 20].

В свою чергу, П.М. Рабінович зазначає, що міжнародні стандарти прав людини – «це закріплені у міжнародних актах та документах, текстуально уніфіковані й функціонально універсальні (для певних міжнародних об'єднань держав) принципи та норми, які за посередництвом вельми абстрактних, здебільшого оціночних, терміно-понять фіксують мінімально необхідний чи бажаний зміст і/чи обсяг прав людини, зумовлювані досягнутим рівнем соціального розвитку і його динамікою, а також встановлюють позитивні обов'язки держав щодо забезпечення, охорони й захисту та передбачають за їх порушення санкції політико-правового або ж політичного характеру» [9, с. 24].

Б.І. Сташків наголошує, що «міжнародні стандарти у сфері соціального забезпечення – це передбачені міжнародними актами параметри надання особам окремих видів соціального забезпечення, що мають для держави рекомендаційний або обов'язковий характер і реалізуються через національне законодавство. Стандарти передбачають мінімальні соціальні гарантії, норми та нормативи, тобто обсяг конкретного виду матеріального забезпечення не може бути нижчим за обсяг, який зафіксований міжнародним актом» [7, с. 65–66].

Досліджуючи міжнародні соціальні стандарти, Болотіна Н. Б. наголошує на тому, що вони відображають: «1) міжнародне правове регулювання відносин у сфері соціального захисту; 2) стандарти ООН у сфері соціального захисту; 3) конвенції МОП у сфері соціального захисту; 4) європейські міжнародні стандарти в галузі соціального захисту» [5, с. 100-105].

Вищезазначене дає нам підстави стверджувати, що на сьогоднішній день в науці відсутній єдиний підхід щодо розуміння терміну міжнародний соціальний стандарт.

Варто наголосити, що міжнародні соціальні стандарти є комплексним відображенням позитивних практик та досвіду країн у сфері соціального захисту. І не буде перебільшенням, якщо міжнародні соціальні стандарти визнати еталоном в даній царині.

Задихайло О.А. та Єгіян А.Д. зазначають, що «міжнародно-правові стандарти в галузі соціального забезпечення формуються через різні міжнародні документи, такі як угоди, конвенції та пакти, що створюються як на універсальному рівні, так і на рівні окремих регіонів» [13, с. 265]. При цьому, вказані документи ґрунтуються на міжнародному досвіді та відображають актуальні потреби та тенденції розвитку соціальної політики у світі, такі як: дотримання соціальних гарантій; покращення матеріального забезпечення населення; доступ до соціальних послуг, зокрема, медичного забезпечення; захист прав громадян; справедливість у пенсійному забезпеченні та інші [14-22].

Поряд із міжнародними документами, в світлі євроінтеграційних процесів, для зближення законодавства України з новітньою європейською системою права надзвичайну роль відіграють і регіональні акти, прийняті у рамках Ради Європи та Європейського Союзу. Такі акти, враховуючи конкретні виклики та можливості окремо взятого регіону, сприяють покращенню координації між державами в галузі соціальної політики, зокрема, щодо соціальних гарантій, медичного забезпечення, трудових прав тощо, а їх дотримання допомагає розвивати більш гнучкі та адаптовані системи соціального захисту [23-26].

Так, Загальна декларація прав людини 1948 року в ст. 22 закріплює, що «кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і на

здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави»; в свою чергу, в ст. 25 наголошується, що «кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини» [14].

В свою чергу, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року [15] (далі - Пакт) є одним із найпотужніших актів універсального рівня, який створює правову основу для соціального захисту і, таким чином, окреслює межі для розробки національних законів державами у даній сфері.

Так, стаття 9 Пакту гарантує право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування. Інші ж статті Пакту, закріплюють обов'язок держав-учасниць забезпечувати соціальний захист та підтримку гідного рівня життя для громадян, а також піклуватися про фізичне та психічне здоров'я населення [15].

Інші міжнародно-правові акти закріплюють положення, у відповідності з якими держави-учасники обов'язково повинні втілювати в життя положення щодо однієї чи декількох областей соціального забезпечення і при цьому, активно впроваджувати на своїй території гарантії прав на соціальний захист як щодо громадян своєї держави, такі і до громадян будь-якої іншої держави-учасниці.

Окремо наголосимо, що для ефективного співробітництва у сфері реалізації права на соціальний захист між державами-членами Міжнародної організації праці було узгоджено прийняття спеціального документу – Рекомендації №167 щодо створення міжнародної системи забезпечення прав у галузі соціального забезпечення, в якій закріплено, що держави-члени повинні прагнути укладанню двосторонніх або багатосторонніх угод щодо соціального забезпечення, що охоплюють дев'ять ключових сфер соціального забезпечення, як про це зазначається у ст. 2 Конвенції 1982 р. [22].

Аналіз вищезазначених та інших міжнародних актів, а також регіональних актів, прийнятих у рамках Ради Європи та Європейського Союзу з питань соціального захисту, дає можливість стверджувати, що міжнародні стандарти у сфері соціального захисту всебічно охоплюють соціальні ризики та обставини, зокрема: щодо сфери медичного забезпечення; щодо допомоги при захворюванні; щодо допомоги у зв'язку з інвалідністю; щодо допомоги по безробіттю; щодо підтримки у разі втрати годувальника; щодо пенсійного забезпечення;

щодо компенсації при трудових травмах та професійних захворюваннях; щодо охорони праці та інші.

При цьому, необхідно вести мову і про доступність соціальних виплат, які охоплені системою соціального захисту без дискримінації та з урахуванням конкретних потреб; і про умови отримання соціальних виплат, які є обґрунтованими, пропорційними та прозорими.

Слід погодитися з Задихайло О.А. та Єгіян А.Д., які наголошують, що одним із ключових інструментів запровадження міжнародних соціальних стандартів є гармонізація національного законодавства з міжнародними правовими актами. Це може бути досягнуто як через пряме застосування норм після процедури ратифікації, так і через імплементацію міжнародних стандартів у національну правову систему [13, с. 267-268].

На сьогоднішній день процес адаптації законодавства України, що регламентує питання соціального захисту, в повній мірі здійснюється з вимогами ЄС та враховує реалії сьогодення, національний досвід правотворчої діяльності й традиції українського суспільства. Зокрема, проведено роботу щодо національної стратегії розширення соціального забезпечення; щодо розвитку та підтримки комплексних національних систем соціального забезпечення; створено та впроваджуються ефективні механізми захисту, правозастосування та дотримання соціальних стандартів; виконання міжнародних і регіональних зобов'язань та впровадження національних програм гідної праці; досягнення Цілей сталого розвитку, зокрема, Цілей 1, 3, 5, 8 та 10 [27].

Але необхідно відмітити, що безліч положень та норм законів залишаються декларативними, що вказує на необхідність подальшого вдосконалення законодавства та підвищення його відповідності міжнародним вимогам. Досить влучною є думка М.М. Шумило, який наголошує, що «головною проблемою міжнародних соціальних стандартів є те, що навіть за умови їх ратифікації чи імплементації немає гарантії їх дотримання, тобто відсутній досконалий механізм моніторингу та відповідальності держав за недотримання положень міжнародних актів» [8, с. 247]. Тобто можна зробити висновок, що для належного виконання міжнародних соціальних стандартів обов'язково потрібно коригувати національне законодавство, реалізовувати на практиці його застосування та використовувати різноманітні засоби захисту прав громадян у соціальній сфері.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На сьогоднішній день питання соціального захисту населення залишається одним із найбільш актуальних в більшості розвинутих країн світу. І Україна не є виключенням. Для нашої держави одним із першочергових завдань, спочатку, після пандемії Covid-19, а зараз - після повномасштабного вторгнення російської федерації, є вирішення соціальних проблем та підви-

щення рівня життя населення, зокрема, військовослужбовців та працівників Служби безпеки України, які безпосередньо боронять нашу країну. Тому наразі перед нашою державою постала проблема трансформації соціального захисту.

Впровадження в життя ефективних механізмів та належного функціонування системи соціального захисту в Україні неможливе без інтеграції та дотримання міжнародних стандартів, які забезпечують її стійкість та відповідність міжнародним вимогам.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що головна перепона, котра постала перед законодавцем, полягає не у неспроможності розробити та узгодити проекти нормативно-правових актів із відповідними змінами, а у фундаментальному нерозумінні майбутнього соціального захисту, а саме, яким він повинен бути згідно із європейськими стандартами.

Також проблемою сьогодення в сфері соціального захисту є відсутність гарантії дотримання міжнародних соціальних стандартів, тобто механізму, за допомогою якого б здійснювався контроль у вказаній сфері та гарантувалася б відповідальність держави за невиконання приписів міжнародних актів.

Питання, порушені у даній роботі, є перспективними для подальших наукових розвідок, зокрема, щодо визначення сутності та змісту соціального захисту, а також визначення ролі соціально-економічних заходів у даній сфері.

Список використаної літератури:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2544; 2. Соціальна політика та трудові відносини. Портал Кабінету Міністрів України: *Пульс Угоди*. URL: <https://pulse.eu-ua.org/ua/streams/social-policy-and-employment> (дата звернення: 17.01.2025); 3. У Комітеті відбулося обговорення стану адаптації трудового законодавства України до положень права ЄС. URL: https://komspip.rada.gov.ua/news/main_news/76837.html 197; 4. Белова І.М., Семенишена Н.В. Суть, основні напрями та функції соціального захисту населення. *Економічні науки*. 2021. Випуск 34. С. 92-107; 5. Болотіна Н. Б. Право людини на соціальний захист в Україні. Київ : Знання, 2010. 107 с.; 6. Бондар М. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-10>; 7. Сташків Б.І. Гарантії права на соціальне забезпечення: навчальне видання. Чернігів: ЧДПСТіП. 2011. 100 с.; 8. Шумило М.М. Міжнародні стандарти у сфері соціального захисту. Університетські наукові записки. 2012. № 3 (43). С. 243–249; 9. Рабінович П. М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1. С. 19-29; 10. Юшко А.М., Швець Н.М. Міжнародні соціальні стандарти: навч. посіб. Харків: НУ«ЮАУ ім. Ярослава Мудрого» 2013. 121 с.; 11. Постанова Верховної Ради України «Про заходи з реалізації рекомендацій щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-19#Text>; 12. Дегтяр О.А. Загальнотеоретичні проблеми адаптації правової системи до законодавства Європейського Союзу. Адаптація правової системи України до права

Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 23 листопада 2017 року : у 2 ч. Полтава : Россава, 2017. Ч. 1. С. 26–28; **13.** Задихайло О.А., Єгіян А.Д. Міжнародні стандарти у сфері соціального захисту та їх реалізація в Україні. Збірник наукових праць ХНПУ імені ГС Сковороди «Право». 2024. Вип. 40. С. 262-270; **14.** Загальна декларація прав людини 1948 року (прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН). URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text; **15.** Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року. (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР №2148- VIII (2148-08) від 19.10.73) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text; **16.** Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР №2148- VIII (2148-08) від 19.10.73) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text; **17.** Декларація прав дитини 1959 року. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/140610_140610; **18.** Конвенція МОП №102 про мінімальні норми соціального забезпечення 1952 року (Конвенцію ратифіковано із заявою Законом ВР № 1024-VIII від 16.03.2016) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text; **19.** Конвенція МОП №118 про рівноправність громадян країни та іноземців і осіб без громадянства у галузі соціального забезпечення 1962 року, URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU62001>; **20.** Конвенція МОП №130 про медичну допомогу та допомоги у випадках хвороби 1969 року та Рекомендація до неї. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_184#Text; **21.** Конвенція МОП №121 про допомогу у випадках виробничого травматизму 1964 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_306#Text; **22.** Рекомендація щодо встановлення міжнародної системи забезпечення прав у галузі соціального забезпечення N167 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_277#Text; **23.** Європейська соціальна хартія (яка підписана 18.11.1996 року) та Європейська соціальна хартія (яка переглянута і підписана 03.05.1996 року) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text; **24.** Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу та Протокол до неї (ETS №14) 1953 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_649#Text; **25.** Європейський кодекс соціального забезпечення 1964 року (кодекс був переглянутий у 1990 році) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text; **26.** Хартія Співробітництва про основні соціальні права працівників 1989 року, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044#Text; **27.** Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>